

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2021 m. lapkričio 17 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Danguolės Bublienės, Andželio Maciejevski (pranešėjas) ir Gedimino Sagačio (kolegijos pirmininkas), teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal ieškovės I. U. kasacinį skundą dėl Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. vasario 11 d. sprendimo peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės I. U. ieškinį atsakovams K. Z. ir A. Z. dėl teisės naudotis gyvenamąja patalpa pripažinimo ir atsakovo A. Z. priešieškinį atsakovei I. U. dėl išskeldinimo.

Teisėjų kolegija

nustatė:

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl teisės normų, reglamentuojančių užufrukto, t. y. asmens teisės iki gyvos galvos naudotis kito savininko butu, nustatymą, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovė I. U. (buv. pavardė Z.) 2019 m. gegužės 9 d. pradiniu ir vėliau patikslintu ieškiniu prašė teismo nustatyti ieškovei teisę iki jos mirties naudotis butu (*duomenys neskelbtini*), pripažinti niekine bei negaliojančia 2019 m. gegužės 27 d. buto pirkimo–pardavimo sutartį ir taikyti restituciją.
3. Ieškovė nurodė, kad ji daugiau nei 40 metų nepertraukiamai gyvena bute, neturi kito būsto ir negali įsigyti, be to, turi negalią. Ieškovės teta A. B. leido gyventi bute ieškovei tiek, kiek ji norės. Teta testamentu po mirties paliko butą atsakovei K. Z. (ieškovės dukteriai). Nepaisant ieškovės ir jos tetos susitarimo, 2019 m. balandžio mėn. atsakovės atstovas atsiuntė ieškovei netikėtą pranešimą dėl išsikėlimo iš patalpų. Taip atsakovė siekė išskeldinti savo motiną, neturinčią kito būsto, nors ieškovė viena užaugino atsakovę. Po bylos iškėlimo teisme atsakovai sudarė ginčijamą 2019 m. gegužės 27 d. buto pirkimo–pardavimo sutartį, kurios tikslas buvo ne buto nuosavybės teisės perdavimas ir įgijimas, o pažeidžiant įstatymą priverstinai išskeldinti ieškovę iš buto, darant jai ekonominį spaudimą, todėl ieškovė prašė teismo pripažinti, kad sutartis prieštarauja viešajai tvarkai ir gerai moralei, todėl yra niekinė bei negaliojanti.
4. Atsakovas A. Z. (atsakovės K. Z. tėvas) 2019 m. birželio 24 d. priešieškiniu prašė išskeldinti ieškovę I. U. iš buto su visais jai priklausančiais daiktais, nesuteikiant kitos gyvenamosios patalpos. 2019 m. balandžio 16 d., t. y. prieš pirkimo–pardavimo sutarties sudarymą, buto pardavėja K. Z. pranešė atsakovei apie numatomą buto pardavimą ir pareikalavo išsikelti ne vėliau kaip iki 2019 m. gegužės 15 d., tačiau ieškovė iš buto neišsikėlė. Panaudos sutartis nebuvo įregistruota viešame registre. Testamente A. B. nenurodė testamentinės išskirtinės, leidžiančios gyventi ginčo bute neterminuotai. Net ir darant prielaidą, kad ieškovė ir jos teta buvo sudariusios susitarimą dėl buto neterminuotos panaudos, atsakovė K. Z., tapusi naująja buto savininke bei įteikusi ieškovei reikavimą išsikelti ir atlaisvinti butą, faktiškai nutraukė A. B. ir ieškovės buvusių panaudos santykius. Atsakovas taip pat atliko veiksmus, nutraukiančius panaudos santykius, pareikšdamas priešieškinį dėl išskeldinimo ir 2019 m. liepos 26 d. pretenziją dėl nuostolių atlyginimo. Ieškovės teisė naudotis butu taip pat nekyla ir daiktinės teisės (t. y. užufrukto) pagrindu, nes teismo sprendimu užufruktas nustatomas tik įstatyme nurodytais atvejais, tačiau toks atvejis byloje nėra nustatytas.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

5. Klaipėdos apylinkės teismo 2020 m. spalio 14 d. sprendimu, ieškinį tenkinus iš dalies, nustatyta ieškovei I. U. teisė iki jos mirties naudotis butu (*duomenys neskelbtini*), o kita ieškinio dalis ir priešieškinis atmesti.
6. Teismas nustatė, kad butas nuosavybės teise priklausė ieškovės tetai A. B. iki jos mirties (*duomenys neskelbtini*). Jos palikimą, įskaitant butą, priėmė atsakovė K. Z. 2019 m. gegužės 27 d. pirkimo–pardavimo sutartimi atsakovė K. Z. pardavė butą atsakovui A. Z.
7. 1996 m. gruodžio 10 d. A. B. ir ieškovė I. Z. (U.) sudarė sutartį, kuria A. B. išnuomojo butą I. Z. su dukterimi K. subnuomininko arba laikinojo gyventojų teisėmis ir sutiko ją įregistruoti bute; sutarties galiojimo laikas – neterminuota. Ieškovė 1996 m. gruodžio 10 d. deklaravo gyvenamąją vietą buto adresu. Jokie buto suvaržymai, daiktinės teisės į butą viešame registre nebuvo įregistruotos. Ieškovė neturi kito nekilnojamojo turto.
8. Neatlygintino naudojimosi butu iki gyvos galvos teisiniai santykiai, jų turinys atitiktų užufrukto teisinius santykius (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – ir [CK](#)) 4.141 straipsnio 1 dalis). Ieškovės ir pradinės buto savininkės A. B. naudojimosi svetimu daiktu (butu) teisiniai santykiai susiklostė iki [CK](#), patvirtinto 2000 m. liepos 18 d. įstatymu Nr. VIII-1864, įsigaliojimo 2001 m. liepos 1 d. Iš jūdviejų susitarimo turinio matyti, kad sudarytas susitarimas dėl apsirūpinimo gyvenamąja patalpa (Butų kodekso, patvirtinto 1982 m. gruodžio 2 d. įstatymu Nr. X-2703, 5, 12, 118, 123, 135 straipsniai). Šio susitarimo šalys (ieškovė ir A. B.) laikėsi (ieškovė turto savininkės vardu mokėjo valstybinės žemės nuomos mokesčio įmokas, komunalinius mokesčius), susitarimas galiojo ir po [CK](#) įsigaliojimo. Po A. B. mirties ieškovė vienerius metus gyveno bute ir tuo laikotarpiu nebuvo ieškovės ir paveldėtojos atsakovės ginčo. Abiem atsakovams buvo žinoma apie ieškovės teisę gyventi bute. Iš byloje pateiktos 2019 m. balandžio 11 d. preliminariosios sutarties turinio matyti, kad būsimajam pirkėjui atskleista aplinkybė apie bute gyvenančius asmenis (ieškovę) (būsimoji pardavėja įsipareigojo išskeldinti bute

gyvenančius asmenis).

9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinta, kad esant tęstinams nuolatinio naudojimosi gyvenamąja patalpa santykiams, kai susitarimai dėl aprūpinimo gyvenamąja patalpa sudaryti esant kitokiam nei šiuo metu įstatymo reglamentavimui, tačiau nei jų sudarymo metu, nei vėliau neprieštaravo ir neprieštarauja įstatymams, gerai moralei bei papročiams, teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principams, taip pat atsižvelgiant į tai, kad šie susitarimai nebuvo ginčijami gyvenamosios patalpos savininko (savininkų), yra galimas užufrukto (naudojimosi gyvenamąja patalpa teisės) nustatymas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-584/2007](#)).
10. Ieškovė turi sveikatos sutrikimų, jai nustatytas 45 proc. netekto darbingumo lygis, ji nuo 2007 m. dirba toje pačioje darbovietėje (*duomenys neskelbtini*), jos pajamos kartu su netekto darbingumo pensija neviršija Vyriausybės patvirtintos minimaliosios mėnesinės algos dydžio sumos. Teismas darė tikėtiną išvadą, kad ieškovės turtinė padėtis nesudaro jai galimybės savarankiškai įgyvendinti teisę įsigyti ar išsinuomoti kitą būstą.
11. 2019 m. balandžio 12 d. ieškovė sudarė santuoką su A. U. Byloje kaip liudytojas apklaustas A. U. paaiškino, kad nuosavybės teise nekilnojamojo turto neturi, gyvena jo motinai nuosavybės teise priklausančiame bute, su ieškove kartu negyvena, sutuoktiniai kartu leidžia laisvalaikį.
12. Butas yra ne mažiau kaip 25 metus ieškovės nuolatinė gyvenamoji vieta. Ieškovės pagrindinė asmeninių, socialinių ir ekonominių interesų vieta yra (*duomenys neskelbtini*). Ieškovė neturi ir įgyti negali kito gyvenamojo būsto.
13. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 24 straipsnis garantuoja asmens būsto neliečiamybę. Teisė į būsto neliečiamybės gerbimą taip pat įtvirtinta Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – ir Konvencija) 8 straipsnyje. Remiantis Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – ir EŽTT) praktika, Konvencijos 8 straipsnyje įtvirtinta autonominė būsto samprata, sietina su pakankamų ir tęstinių ryšių su konkrečia vieta buvimu, nepriklausanti nuo nacionalinėje teisėje nustatytos klasifikacijos, apima ne tik teisėtai įsteigtą ir užimtą būstą, bet tai yra faktinė asmens gyvenamoji vieta, kiekvienu atveju nustatoma atsižvelgiant į faktines aplinkybes, patvirtinančias asmens pakankamų ir tęstinių ryšių su konkrečia vieta buvimą (pvz., EŽTT 1996 m. rugsėjo 25 d. sprendimas byloje *Buckley prieš Jungtinę Karalystę*; 1986 m. lapkričio 24 d. sprendimas byloje *Gillow prieš Jungtinę Karalystę*, 1978 m. vasario 8 d. sprendimas byloje *Wiggins prieš Jungtinę Karalystę*). Būsto koncepcija taip pat gali apimti ilgai trunkantį gyvenimą giminačiui priklausančioje patalpoje (žr. 1997 m. lapkričio 28 d. Didžiosios kolegijos sprendimo byloje *Mente ir kiti prieš Turkiją*, peticijos Nr. 23186/94, par. 73) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-3-187-687/2018](#); 2018 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-444-403/2018](#) ir kt.).
14. Dėl ieškovės pakankamų ir tęstinių ryšių su butu buvimu teismas pripažino butą ieškovės būstu Konvencijos 8 straipsnio prasme. Aplinkybė, kad ieškovės teta A. B., sudarydama testamentą, nenustatė testamentinės išskirtinės ieškovei, byloje nesant kitų duomenų, savaime nereiškia, jog palikėjos valia dėl teisės ieškovei naudotis butu pakito. A. B. neišreiškė valios ieškovei išsikelti iš buto. Po jos mirties ieškovė tebegyveno bute, o paveldėtoja vienerius metus nereiškė reikalavimo išsikelti, taip laikydamasi susitarimo.
15. Dėl nurodytų priežasčių teismas pripažino ieškovei teisę naudotis butu. Kitoks byloje nustatytų aplinkybių vertinimas neatitiktų geros moralės normų, prieštarautų teisingumo, protingumo, asmenų teisių lūkesčių principams ([CK 1.5 straipsnis](#), 1.137 straipsnis, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (toliau – ir [CPK](#)) 185 straipsnis), neatitiktų sąžiningumo reikalavimų.
16. Dėl 2019 m. gegužės 27 d. pirkimo–pardavimo sutarties tariamuoju teismas nurodė, kad nenustatyta, jog sandoris būtų tariamasis. Sutartis įvykdyta, atsakovė gavo lėšas, nuosavybės teisių perdavimas išviešintas registre, naujasis savininkas sudarė susitarimą dėl valstybinės žemės nuomos sutarties pakeitimo, paslaugų teikėjams pranešė apie savininko pasikeitimą. Aplinkybė, kad atsakovė K. Z. butą pardavė atsakovui, o ne ieškovei, kuri iki šiol šiuo butu naudojasi, nėra pakankama spręsti apie neteisėtus ginčo sandorio šalių veiksmus ar prieštaraujančio gerai moralei ir viešajai tvarkai tikslo siekimą.
17. Kadangi butas yra ieškovės būstas, ji turi teisę gyventi jame iki gyvos galvos, tai teismas netenkino atsakovo priešiškinio iškeldinti ieškovę iš buto.
18. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. lapkričio 5 d. sprendimu panaikintas Klaipėdos apylinkės teismo 2021 m. vasario 11 d. sprendimas ir priimtas naujas sprendimas – ieškinį atmesti, priešiškinį tenkinti: iškeldinti ieškovę I. U. iš buto (*duomenys neskelbtini*) su jai priklausančiu turtu, nesuteikiant kitos gyvenamosios patalpos.
19. Sprendime apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad pirmosios instancijos teismas nepateikė teisinių argumentų, kodėl ieškovės ir buto savininkės A. B. susiklostę neatlygintino naudojimosi nekilnojamoju daiktu (butu) teisiniai santykiai įvertinti kaip užufrukto teisiniai santykiai. Pirmosios instancijos teismas, nustatydamas užufruktą, rėmėsi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 21 d. nutartimi civilinėje byloje [Nr. 3K-3-584/2007](#), tačiau iš esmės skiriasi abiejų bylų faktinės aplinkybės. Nagrinėjamoje byloje ieškovės teta leido ieškovei su nepilnamete dukterimi neterminuotai gyventi jai (tetai) nuosavybės teise priklausančiame bute, į kurį ieškovė neturėjo jokių teisių. Tuo tarpu minimoje kasacinio teismo nutartyje užufrukto teisė pripažinta ieškovei, kuriai 1984 m. asmeniškai buvo skirtas 600 kv. m ploto žemės sklypas individualiam namui statyti, tačiau jo ieškovė atsisakė, ir pastarasis paskirtas jos sutuoktinio motinai (anytai), kartu užtikrinant ieškovei bei jos šeimai teisę nuolat naudotis anytai bei jos sutuoktiniui nuosavybės teise priklausančiu turtu – iš pradžių butu, o vėliau gyvenamuoju namu, pastatytu minėtame (ieškovei skirtame) žemės sklype.
20. Nustatyti užufruktą sandoriu gali tik pats savininkas ([CK 4.148 straipsnis](#)), pagrindo užufrukto teisei atsirasti ([CK 4.147 straipsnis](#)) be buto savininkų išreikštos valios įstatyme nenustatyta ([CK](#) 1.63, 1.64, 4.148 straipsniai).
21. 1996 m. gruodžio 10 d. sutarties turinys pagrindžia tik tą aplinkybę, kad ieškovės teta leido ieškovei gyventi bute su tuo metu nepilnamete dukterimi ir šios sutarties pagrindu deklaruoti gyvenamąją vietą bute. Kaip patvirtino ieškovės atstovas 2020 m. rugsėjo 24 d. teismo posėdyje, jokio rašytinio susitarimo, leidžiančio ieškovei gyventi bute iki gyvos galvos, sudaryta nebuvo, o 1996 m. sutartis buvo skirta tik gyvenamajai vietai deklaruoti.
22. Leidimas naudotis butu (ar kitu būstu), leidimas deklaruoti jame savo gyvenamąją vietą kvalifikuojami kaip panaudos teisiniai santykiai pagrindžiančios aplinkybės, o ne užufruktas. Neterminuotos panaudos teisiniai santykiai nutrūko mirus sandorio šaliai, t. y. ieškovės tetai ([CK 6.128 straipsnis](#)), todėl jokio teisinio pagrindo gyventi ginčo bute ieškovei nebeturi. Ieškovė nedėjo jokių pastangų, kad susitarimas dėl užufrukto būtų įteisintas įstatymų nustatyta tvarka, o daiktinė teisė būtų įregistruota viešame registre, net ir po to, kai sužinojo, jog ieškovės teta paliko butą testamentu atsakovei. Todėl ieškovės neveikimas neįteisinant savo teisių į butą suponuoja išvadą, kad susitarimas dėl užufrukto ieškovės naudai nustatymo niekada ir nebuvo sudarytas. Ieškovės teta, palikdama butą testamentu atsakovei K. Z., testamente nenurodė testamentinės išskirtinės ieškovei gyventi ginčo bute neterminuotai. Nė vienoje iš į bylą pateiktų buto perdavimo sutarčių nėra nurodyta, kad ieškovės naudai butui nustatytas užufruktas. Todėl nėra pagrindo teismui nustatyti užufruktą.
23. Byloje ginčas kilo tarp dviejų fizinių asmenų, o ne tarp ieškovės ir valstybės institucijos ar pareigūno, todėl pirmosios instancijos teismas neturėjo pagrindo remtis Konvencijos 8 straipsniu. Pirmosios instancijos teismo pacituotose EŽTT bylose buvo sprendžiami asmenų skundai valstybėms, bylose nagrinėtos faktinės aplinkybės, susijusios su valstybės narės pareigų netinkamu atlikimu jos jurisdikcijoje esantiems asmenims, o ne ginčai tarp fizinių asmenų. Todėl tos bylos nėra tapачios nagrinėjamai bylai.

24. Asmuo negali turėti teisėto lūkesčio, kad, tam tikrą laiką užėmęs kitam fiziniam asmeniui priklausančią gyvenamąją vietą, įgis teisę joje gyventi nuolat. Tokios teisės asmeniui negarantuoja nei Konvencija, nei kiti teisės aktai. Konvencijos 8 straipsnyje nėra aiškiai įtvirtintos teisės būti aprūpintam būstu (namais) (EŽTT 2001 m. sausio 18 d. sprendimas byloje *Chapman prieš Jungtinę Karalystę*, peticijos Nr. 27238/95; 2001 m. sausio 18 d. sprendimas byloje *Jane Smith prieš Jungtinę Karalystę*, peticijos Nr. 25154/94), taigi net valstybės neturi pozityviosios pareigos visiems asmenims suteikti gyvenamąją vietą, joms taip pat nenustatomas draudimas iškeldinti asmenį iš gyvenamųjų patalpų vien dėl to, jog asmuo ilgai gyveno atitinkamame būste. Atitinkamai tokios aplinkybės kaip ieškovės finansinė padėtis, sveikatos būklė, kito būsto neturėjimas, tęstinis gyvenimas bute nėra savaime pakankamos ieškovės teisei naudotis butu iki gyvos galvos pripažinti.
25. Pirmosios instancijos teismas, nustatydamas, kad butas laikytinas ieškovės būstu Konvencijos prasme, vertino tik ieškovės gaunamas pajamas ir neįgalumą, tačiau neatsižvelgė į jos sutuoktinio turtinę padėtį ir į tai, jog ji turi galimybę apsigyventi kartu su savo sutuoktiniu, kuriam [CK](#) įtvirtinta pareiga materialiai renti bei išlaikyti savo sutuoktinę, o tai paneigia būtinybę ieškovei nustatyti gyvenamąją vietą ginčo bute.
26. Konvencijos Protokolo Nr. 1 1 straipsnis įtvirtina privataus asmens nuosavybės neliečiamumą: kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo turi teisę netrukdomas naudotis savo nuosavybe. Konvencija nenustato asmens teisės į būstą prioritetingos apsaugos kito asmens nuosavybės neliečiamumo atžvilgiu. Atsakovo nuosavybės teisė į butą, remiantis minėto Protokolo Nr. 1 1 straipsniu, gali būti apribota tik įstatymais ir tik tiek, kiek reikia viešajam interesui, o ne vieno fizinio asmens – ieškovės interesams užtikrinti. Todėl nėra pagrindo riboti atsakovo nuosavybės teises, jis nėra įpareigotas nei tarptautinių, nei nacionalinių teisės aktų pagrindu suteikti ieškovei gyvenamąją vietą. Nenustatęs teisėto pagrindo ieškovei užimti ginčo butą, teismas tenkino atsakovo priešiškinį dėl ieškovės iškeldinimo iš buto.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į kasacinį skundą teisiniai argumentai

27. Ieškovė I. U. kasaciniu skundu prašo panaikinti Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. vasario 11 d. sprendimą ir palikti galioti Klaipėdos apylinkės teismo 2020 m. spalio 14 d. sprendimą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais esminiais argumentais:
- 27.1. Apeliacinės instancijos teismas ginčo santykiams netinkamai taikė, nukrypdamas nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos, 2000 m. [CK](#) nuostatas dėl užufrukto nustatymo. Ieškovės ir jos tetos susitarimas dėl ieškovės teisės iki mirties naudotis butu sudarytas iki 2000 m. [CK](#) įsigaliojimo, todėl susitarimas turėjo būti teisiskai kvalifikuojamas pagal nuostatas, galiojusias iki 2000 m. [CK](#) įsigaliojimo, atitinkamai pagal 2000 m. liepos 18 d. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo nuostatas. Būtent taip išaiškinta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 21 d. nutartyje civilinėje byloje [Nr. 3K-3-584/2007](#), o nagrinėjamoje byloje teismai turėjo pagrindą atsižvelgti į nutarties išaiškinimus, nes abiejose bylose susitarimas dėl leidimo gyventi nekilnojajame turte buvo sudarytas dar iki 2000 m. [CK](#) įsigaliojimo.
- 27.2. Ieškovės teta A. B. būdama gyva susitarimą vykdė, tokiu būdu parodydama, kad susitarimas yra vykdomas ir galiojantis. Šalys sudarė susitarimą dėl apsirūpinimo gyvenamąja patalpa (Butų kodekso, patvirtinto 1982 m. gruodžio 2 d. įstatymu Nr. X-2703, 5, 12, 118, 123, 135 straipsniai). Pirmosios instancijos teismas, įvertinęs, kad šio susitarimo šalys (ieškovė ir A. B.) laikėsi, jis buvo tęstinis, pagrįstai konstatavo, kad susitarimas galiojo ir po 2000 m. [CK](#) įsigaliojimo, todėl turi būti vykdomas ir toliau, ir kad tarp šalių buvo susiklostę neatlygintino naudojimosi nekilnojamojo daiktu (butu) teisiniai santykiai, kurių turnys atitiktų užufrukto teisinius santykius. Apeliacinės instancijos teismas naudojimosi svetimu daiktu (butu) teisinius santykius tarp ieškovės ir savininkės (A. B.) klaidingai kvalifikavo pagal galiojančio [CK](#) nuostatas, konstatavęs, kad nustatyti užufruktą sandoriu gali tik pats savininkas ([CK 4.148 straipsnis](#)).
- 27.3. Anksčiau galiojusiam 1964 m. priimtam [CK](#) nebuvo nustatyta užufrukto teisė, tačiau tai nereiškia, kad asmenys negalėjo sudaryti susitarimų dėl naudojimosi svetimu daiktu iki asmens mirties. Tokios teisinės situacijos, susitarimai dėl naudojimosi daiktu iki asmens mirties turėjo teises pasekmes, nes civilinės teisės ir pareigos atsirado iš asmenų veiksmų ir sandorių, kurie nors ir nebuvo įstatymais įtvirtinti, tačiau nebuvo draudžiami (1964 m. [CK](#) 6 straipsnis). Teisėtai atsiradę iki įsigaliojant [CK](#), remiantis 2000 m. liepos 18 d. [CK](#) patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalimi, teisiniai santykiai galioja kaip nuosavybės teisės suvaržymai ir pagal analogiją kvalifikuotini kaip užufrukto teisiniai santykiai.
- 27.4. Naujausioje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje konstatuota, kad 1964 m. [CK](#) užufrukto teisė nebuvo nustatyta, tačiau nebūtų pagrįsta tvirtinti, kad nebuvo teisių situacijų, kai asmenys sudarė susitarimus dėl naudojimosi svetimu daiktu asmens gyvenimo trukmei. Tokie susitarimai turėjo teises pasekmes, nes civilinės teisės ir pareigos atsirado iš asmenų veiksmų ir sandorių, kurie nors ir nebuvo įstatymais įtvirtinti, bet nebuvo draudžiami (1964 m. [CK](#) 6 straipsnis). Vadinaisi, teisė naudotis svetimu daiktu galėjo atsirasti kaip savininko sudaryto sandorio padarinys. Teisėtai atsiradę iki įsigaliojant [CK](#), remiantis 2000 m. liepos 18 d. [CK](#) patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalimi, teisiniai santykiai galioja kaip nuosavybės teisės suvaržymai ir pagal analogiją kvalifikuotini kaip užufrukto teisiniai santykiai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-156-695/2020](#)).
- 27.5. Apeliacinės instancijos teismas buvo šališkas atsakovo naudai, nes sprendimą grindė atsakovo apeliacinio skundo argumentais, o ieškovės atsiliepime į apeliacinį skundą nurodytos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos nepaisė.
- 27.6. Apeliacinės instancijos teismas pažeidė įrodymų vertinimo taisykles ([CPK](#) 185 straipsnis), nes darė išvadą ne iš įrodymų visumos, o juos vertino atsietai vieną nuo kito. Apeliacinės instancijos teismas neįvertino, kad bylos medžiaga nustatyta, jog ir po testamentinio sudarymo ieškovė toliau gyveno bute ir juo naudojosi, tetos vardu mokėjo komunalinius mokesčius, valstybinės žemės nuomos mokesčių, taip pat tetą iki jos mirties prižiūrėjo ir palaikė. Teta A. B. nebuvo jokio pagrindo sudaryti testamentinės išskirtinės, nes teta, surašydama testamentą, kuriame išreiškė valią butą po savo mirties palikti atsakovei K. Z., nemanė, kad gali kilti sunkumų ieškovei gyventi bute ir po jos mirties, juolab kad teta paliko butą atsakovei K. Z., ieškovės dukteriai, kuri kartu gyveno bute.
28. Atsiliepimu į kasacinį skundą atsakovė K. Z. prašo palikti nepakeistą Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. vasario 11 d. sprendimą. Atsiliepime išdėstyti esminiai argumentai:
- 28.1. 1996 m. sutarties turinys pagrindžia tik tą aplinkybę, kad ieškovės teta leido ieškovei gyventi bute ir šios sutarties pagrindu deklaruoti gyvenamąją vietą bute. Sutikimas ir (ar) leidimas deklaruoti gyvenamąją vietą neišplečia jo taikymo apimties ir negali savaime transformuotis į užufruktą įsigaliojus 2000 m. [CK](#). Nustatyti užufruktą sandoriu gali tik pats savininkas (2000 m. [CK 4.148 straipsnis](#)). 1964 m. [CK](#) nebuvo įtvirtintas užufrukto institutas, taigi susitarimas dėl teisės gyventi bute negalėjo atitikti užufrukto teisių santykių.
- 28.2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-584/2007 priimta dėl žemės sklypo ir jame esančio buto, vėliau pastatyto namo, naudojimosi teisių, o Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gegužės 27 d. nutartyje civilinėje byloje [Nr. 3K-3-156-695/2020](#) buvo sprendžiamas užufrukto instituto taikymo klausimas šalims sukūrus nekilnojamąjį daiktą. Nurodytų ir nagrinėjamos bylų faktinės aplinkybės iš esmės skirtingos, todėl nėra pagrindo remtis nurodytų bylų išaiškinimais.
- 28.3. Vien ta aplinkybė, kad apeliacinės instancijos teismas sutiko su apeliacinio skundo argumentais ir pacitavo apeliaciniame skunde

nurodytą bylą, nesudaro pagrindo teigti, kad teismas buvo šališkas ar netinkamai vertino bylos įrodymus.

29. Atsiliepimu į kasacinį skundą atsakovas A. Z. prašo kasacinį skundą atmesti ir palikti nepakeistą Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. vasario 11 d. sprendimą. Atsiliepime išdėstyti esminiai argumentai:
- 29.1. 2000 m. [CK](#) gali būti taikomas remiantis [CK](#) patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 4 straipsnio 2 ir 4 dalimis (2000 m. [CK](#) taikomas toms teisėms ir pareigoms bei teisinėms situacijoms, kurios įgyvendinamos jam įsigaliojus), taip pat remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 21 d. nutartyje civilinėje byloje [Nr. 3K-3-584/2007](#) pateiktais išaiškinimais. 2000 m. [CK](#) nurodyta, kad nustatyti užufruktą sandoriu gali tik pats savininkas ([CK](#) 4.148 straipsnis).
- 29.2. Ieškovė kasaciniame skunde nepagrindžia teisiniais argumentais, kad taikant 1964 m. [CK](#) savininko valia nustatyti užufruktą nebūtų būtina, o skunde cituojama kasacinio teismo praktika, priešingai, patvirtina, kad, sprendžiant dėl iki 2000 m. [CK](#) įsigaliojimo sudarytų susitarimų dėl asmens aprūpinimo gyvenamąja patalpa, taip pat buvo svarbu nustatyti patalpos savininko valią. Šias išvadas patvirtina ir 1982 m. Butų kodekso analizė. Pagal Butų kodekso 118 straipsnį, piliečiai, turintys asmeninę nuosavybės teisę gyvenamąjį namą (namo dalį), naudojasi juo patiems ir savo šeimų nariams gyventi; jie turi teisę apgyvendinti name kitus piliečius, taip pat jį išnuomoti. Butų kodekso 135 straipsnis nustatė, kad teisę iki gyvos galvos naudotis gyvenamąja patalpa, esančia piliečio asmeninės nuosavybės teise priklausančiame name, taip pat naudojimosi šia patalpa sąlygas ir tvarką nustato 1964 m. [CK](#). 1964 m. [CK](#) nereglementavo nei užufruoto, nei teisės iki gyvos galvos naudotis gyvenamąja patalpa nustatymo sąlygų ir tvarkos, tačiau tai nereiškia, kad bet koks asmenų susitarimas dėl kito asmens gyvenimo ne jam nuosavybės teise priklausančiame būste gali būti traktuojamas kaip leidimas šiam asmeniui gyventi šiame būste iki mirties – toks susitarimas turėjo būti aiškiai išreikštas. 1996 m. gruodžio 10 d. sutartimi ieškovė yra nuomininkė, sutarties turinys neleidžia daryti išvados dėl ieškovės ir jos tetos susitarimo ieškovei gyventi bute iki mirties, juolab kad ir pati ieškovė patvirtino, jog ši sutartis buvo pasirašyta tik turint tikslą deklaruoti ieškovės gyvenamąją vietą bute.
- 29.3. Ieškovė galėjo remtis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 21 d. nutartimi civilinėje byloje [Nr. 3K-3-584/2007](#) ir 2020 m. gegužės 27 d. nutartimi civilinėje byloje [Nr. 3K-3-156-695/2020](#) dėl užufruoto nustatymo tik jei būtų įrodžiusi susitarimo dėl leidimo gyventi bute iki gyvos galvos faktą, bet jo neįrodė. Abiejose Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylose ieškovai patys apsirūpino gyvenamosiomis patalpomis, pasinaudodami tuo metu valstybės teiktomis priemonėmis (būdais) – būsto nuoma pagrindinio nuomininko teisėmis arba teise į žemės sklypą gyvenamojo namo statybai. Tuo tarpu nagrinėjamoje byloje ieškovė neįrodinėjo savo iki 2000 m. [CK](#) įsigaliojimo turėtos ir faktiškai įgyvendintos teisės apsirūpinti gyvenamąja patalpa.
- 29.4. Dėl teismo šališkumo bei įrodymų vertinimo taisyklių pažeidimo – aplinkybė, kad teismas priėmė sprendimą ne ieškovės naudai, vertino į bylą pateiktus įrodymus kitaip, nei norėtų ieškovė, pritaikė ginčui kitą teisės normą ir teismų praktiką, nei kad nurodė ieškovė, dar nereiškia, kad bylą nagrinėjęs apeliacinės instancijos teismas buvo šališkas.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl asmens teisės iki gyvos galvos naudotis butu (uzufruoto nustatymo)

30. Kasacine tvarka nagrinėjamoje byloje bylos šalys pateiktuose kasaciniame skunde ir atsiliepimuose į kasacinį skundą suformulavo teisės normų, reglamentuojančių užufruoto, t. y. asmens teisės iki gyvos galvos naudotis kito savininko butu, nustatymo teisės aiškinimo ir taikymo klausimus. Teisėjų kolegija pasisako dėl šių klausimų.
31. 2000 m. Civilinis kodeksas taikomas civiliniams teisiniams santykiams, atsirandantiems jam įsigaliojus, išskyrus šiame įstatyme nustatytas išimtis ([CK](#) patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 4 straipsnio 1 dalis). Esant civiliniams teisiniams santykiams, atsiradusiems iki 2000 m. Civilinio kodekso įsigaliojimo, Civilinis kodeksas taikomas toms teisėms ir pareigoms bei teisinėms situacijoms, kurios atsiranda jam įsigaliojus, taip pat toms teisėms ir pareigoms, kurios nors ir atsirado iki šio kodekso įsigaliojimo, bet įgyvendinamos jam įsigaliojus (aptariamo įstatymo 4 straipsnio 2 dalis). Civilinio kodekso 1.5 straipsnyje įtvirtinti sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principai taikomi sprendžiant ginčus teismine tvarka, nepaisant to, kada yra atsiradę civiliniai santykiai, iš kurių yra kilęs ginčas (aptariamo įstatymo 4 straipsnio 4 dalis).
32. Jeigu prievoliniai teisiniai santykiai atsirado iki Civilinio kodekso įsigaliojimo, šis kodeksas taikomas toms teisėms ir pareigoms, kurios atsirast jam įsigaliojus ([CK](#) patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 41 straipsnio 2 dalis). Taigi, aptariamo įstatymo 4 straipsnio 1 dalies ir 41 straipsnio 2 dalies teisinis reglamentavimas nustato, kad civiliniams teisiniams santykiams, atsiradusiems iki 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojus [CK](#), taikomos iki šio kodekso įsigaliojimo galiojusios teisės normos, išskyrus nurodytame įstatyme nustatytas išimtis; prievoliųjų teisiųjų santykių, prasidėjusių iki [CK](#) įsigaliojimo, atsiradusioms iki [CK](#) įsigaliojimo teisėms ir pareigoms taikomos taip pat iki 2000 m. [CK](#) įsigaliojimo galiojusios teisės normos.
33. Uzufruoto nustatymą detalai reglamentuojančios teisės normos išdėstytos nuo 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojusiame [CK](#). Uzufruktas – asmens gyvenimo trukmei ar apibrėžtam terminui, kuris negali būti ilgesnis už asmens gyvenimo trukmę, nustatyta teisė (uzufruoktoriaus teisė) naudoti svetimą daiktą ir gauti iš jo vaisius, produkciją ir pajamas ([CK](#) 4.141 straipsnio 1 dalis). Neatlygintino naudojimosi butu iki gyvos galvos teisiniai santykiai, jų turinys atitiktų užufruoto teisinius santykius pagal [CK](#) 4.141 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą užufruoto sąvoką.
34. Iki 2001 m. liepos 1 d. [CK](#) įsigaliojimo galioję įstatymai neįtvirtino užufruoto instituto ir užufruoto nereglementavo specialiosiomis teisės normomis. Teisė iki gyvos galvos naudotis gyvenamąja patalpa, esančia piliečio asmeninės nuosavybės teise priklausančiame name, taip pat naudojimosi šia patalpa sąlygas ir tvarką nustato Civilinis kodeksas (1982 m. Butų kodekso 135 straipsnis). 1964 m. priimtas su vėlesniais pakeitimais ir papildymais [CK](#) nenustatė specialių normų dėl teisės iki gyvos galvos naudotis gyvenamąja patalpa. 1964 m. [CK](#) reglamentavo nuomos (panaudos) santykius, taip pat kodeksas leido asmenims atlikti veiksmus (sudaryti susitarimus), sukuriančius civilines teises ir pareigas. Šiame anksčiau galiojusiam kodekse nurodyta, kad civilinės teisės ir pareigos atsiranda iš Lietuvos Respublikos įstatymų nustatytų pagrindų, taip pat iš fizinį ir juridinių asmenų veiksmų, kurie nors ir nėra įstatymuose nustatyti, bet pagal civilinių įstatymų bendruosius pradmenis bei prasmę sukuria civilines teises ir pareigas (1964 m. [CK](#) 4 straipsnio 1 dalis).
35. Teisė į užufruktą galėjo atsirasti remiantis nurodytomis 1964 m. [CK](#) bendrosiomis teisės normomis, tokią išvadą patvirtina toliau pateikiama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisės aiškinimo ir taikymo praktika dėl užufruoto nustatymo taikant 1964 m. [CK](#) teisės normas. Be to, sprendžiant teisminį ginčą dėl užufruoto nustatymo, taikomi 2000 m. [CK](#) 1.5 straipsnyje įtvirtinti sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principai sprendžiant ginčus teismine tvarka, nepaisant to, kada yra atsiradę civiliniai santykiai, iš kurių yra kilęs ginčas ([CK](#) patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 4 straipsnio 4 dalis), taigi nepaisant to, ar užufruoto santykiams taikytinos 2000 m. [CK](#), ar

iki šio kodekso galiojusių įstatymų teisės normos.

36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje išnagrinėtos bylose atskirais atvejais konstatuota, kad iki 2000 m. [CK](#) įsigaliojimo (t. y. iki 2001 m. liepos 1 d.) sudaryti teisėti asmenų susitarimai dėl naudojimosi būstu iki gyvos galvos ir šiais vykdomais susitarimais sukurti tęstiniai nuolatinio naudojimosi gyvenamąja patalpa santykiai kvalifikuotini kaip teisinis pagrindas teismui nustatyti užufruktą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-584/2007](#); 2020 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-156-695/2020](#), 23, 25, 27–31 punktai).
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išnagrinėtoje byloje nustatyta, kad buto pagrindinė nuomininkė ir jos šeimos nariai suteikė ieškovei, kaip šeimos narei, teisę naudotis gyvenamuoju plotu susitarimo (sutikimo) pagrindu pagal tuo metu galiojusio 1982 m. Butų kodekso 55 straipsnio nuostatas. Apeliacinės instancijos teismas sprendimu nustatė užufruktą, t. y. pripažino ieškovei teisę iki mirties naudotis gyvenamuoju namu. Išnagrinėjęs bylą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas paliko nepakeistą apeliacinės instancijos teismo sprendimą, pažymėdamas tai, kad ieškovės prašomas nustatyti užufruktas iš esmės reiskia teisės naudotis atsakovui nuosavybės teise priklausančiu gyvenamuoju namu pripažinimą ieškovei iki jos mirties. Naudojimosi kitam asmeniui nuosavybės teise priklausančia gyvenamąja patalpa teisė egzistavo bei buvo ginama teismine tvarka ir iki 2000 m. [CK](#) įsigaliojimo. Todėl esant tęstiniams nuolatinio naudojimosi gyvenamąja patalpa santykiams, kai susitarimai dėl aprūpinimo gyvenamąja patalpa sudaryti esant kitokiam nei šiuo metu įstatymų reglamentavimui, tačiau nei jų sudarymo metu, nei vėliau neprieštaravo ir neprieštarauja įstatymams, gerai moralei bei papročiams, teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principams, taip pat atsižvelgiant į tai, kad šie susitarimai nebuvo ginčijami gyvenamosios patalpos savininko (savininkų), yra galimas užufruktas (naudojimosi gyvenamąja patalpa teisės) nustatymas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad galimybė ieškovei įteisinti užufruktą nustatyta ir (pirmiau paminėtose) [CK](#) patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 4 straipsnio 2 ir 4 dalyse (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-584/2007](#)).
38. Kitoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas paliko nepakeistą apeliacinės instancijos teismo sprendimą, kuriuo nustatytas ieškovams užufruktas į namo patalpas, kai dar apie 1970 m. ieškovai ir pradinis namo savininkas sudarė žodinį susitarimą dėl ieškovų nuolatinio aprūpinimo gyvenamuoju plotu – namo dalimi ir šis susitarimas buvo vykdomas, o vėliau, mirus savininkui, susitarimą vykdė jo turto paveldėtojai toliau devynerius metus, kol jie atsakė pripažinti susitarimą ir pareikalavo išsikelti. Nurodytoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad nuo 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojusiam [CK](#) įtvirtinta, jog užufruktas gali būti nustatomas įstatymais, teismų sprendimais, kai tai nustato įstatymas, bei sandoriais ([CK 4.147 straipsnio](#) 1 dalis). Šios nuostatos yra svarbios ir taikomos, kai dabartiniu metu yra sprendžiama dėl naudojimosi svetimu daiktu nustatymo. Tuo tarpu, sprendžiant dėl iki 2000 m. [CK](#) įsigaliojimo sandorio pagrindu atsiradusios asmens teisės naudotis gyvenamąja patalpa teisėtumo ir galiojimo, yra pagrindas taikyti 2000 m. liepos 18 d. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 30 straipsnio nuostatą dėl teisių į daiktus suvaržymų, nustatytų iki 2000 m. [CK](#) įsigaliojimo, galiojimo įsigaliojus šiam kodeksui. Todėl byloje neturi būti taikomos galiojančio 2000 m. [CK](#) nuostatos dėl užufruktos nustatymo, o turi būti taikomos iki 2001 m. liepos 1 d. [CK](#) įsigaliojimo galiojusių įstatymų normos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-156-695/2020](#), 23, 25, 27–30 punktai).
39. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad, priklausomai nuo susitarimo turinio ir kitų aplinkybių, galėjo atsirasti teisės naudotis daiktu ar jį valdyti. 1964 m. [CK](#) užufruktos teisės nebuvo nustatyta, tačiau nebūtų pagrįsta tvirtinti, kad nebuvo teisinių situacijų, kai asmenys sudarė susitarimus dėl naudojimosi svetimu daiktu per asmens gyvenimo trukmę. Tokie susitarimai turėjo teises pasekmes, nes civilinės teisės ir pareigos atsirado iš asmenų veiksmų ir sandorių, kurie nors nebuvo įstatymais įtvirtinti, tačiau nebuvo draudžiami (1964 m. [CK](#) 6 straipsnis). Vadinasi, teisė naudotis svetimu daiktu galėjo atsirasti kaip savininko sandorio padarinys ir nėra pagrindo jį vertinti kaip nesukuriantį teisinių padarinių ar neteisėtą. Pradinis gyvenamojo namo savininkas leido gyventi ginčo name ieškovams, o vėliau (mirus pradiniam savininkui) šios teisės ir pareigos perėjo namo paveldėtojams, pastariesiems buvo žinomas namo nuosavybės teisių suvaržymas. Nors ir 1964 m. [CK](#) nebuvo užufruktos teisinio reglamentavimo, vis dėlto nuosavybės teisės suvaržymo teisiniai santykiai jų atsiradimo metu buvo teisėti, t. y. sukeliantys civilines teises ir pareigas. Teisėtai atsiradę iki įsigaliojant [CK](#), remiantis 2000 m. liepos 18 d. [CK](#) patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalimi, teisiniai santykiai galioja kaip nuosavybės teisės suvaržymai ir pagal analogiją kvalifikuotini kaip užufruktos teisiniai santykiai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-156-695/2020](#), 28, 31 punktai).
40. Nagrinėjamoje byloje sprendžiant reikalavimą dėl teisės naudotis butu iki gyvos galvos, savo turiniu atitinkančios užufruktos nustatymą, reikšminga aplinkybė, lemianti iki 2001 m. liepos 1 d. [CK](#) įsigaliojimo galiojusių įstatymų taikymą, yra ieškovės ir tuometės buto savininkės susitarimo sudarymas 1996 m. Pažymėtina, kad susitarimas galiojo visą laiką nuo jo sudarymo, susitarimas nebuvo keičiamas, modifikuojamas, jis visą laiką buvo vykdomas, nes ieškovė faktiškai gyveno ir tebegyvena bute, jį nuolat prižiūri, moka už komunalines paslaugas. Toks ilgalaikis, trunkantis daugiau kaip 25 metus susitarimo vykdymas, kai tik po susitarimo šalies, tuometės savininkės, mirties (*duomenys neskelbtini*), praėjus daugiau kaip vieneriems metams, jos turto paveldėtoja pradėjo nepripažinti susitarimo ir jo teisinių pasekmių, rodo tvirtą, nusistovėjusią šalių valią sukurti būtent ilgalaikius buto naudojimosi teisinius santykius, suteikti ieškovei teisę iki jos gyvos galvos naudotis butu. Susitarimas sudarytas iki 2001 m. liepos 1 d. [CK](#) įsigaliojimo, jis buvo vykdomas tiek iki naujojo kodekso galiojus ankstesniam 1964 m. [CK](#) ir kitiems įstatymams (1982 m. Butų kodeksui), tiek vykdomas ir po 2001 m. liepos 1 d. [CK](#) įsigaliojimo, kai naujajame kodekse oficialiai pripažintas ir įtvirtintas užufruktas institutas. Sandorio (susitarimo) dėl teisės naudotis butu iki gyvos galvos pagrindu atsiradusių prievolinių teisiųjų santykių atžvilgiu, prasidėjusių iki [CK](#) įsigaliojimo, atsiradusios iki [CK](#) įsigaliojimo teisės ir pareigos taikomos iki 2000 m. [CK](#) įsigaliojimo galiojusios teisės normos. Pagal 1964 m. [CK](#) 6 straipsnį, susitarimas dėl teisės naudotis butu iki gyvos galvos buvo galimas sandoris ir sukūrė teisinius padarinius. Todėl pirmosios instancijos teismas sprendime pagrįstai taikė ginčui, kilusiam iš buto naudojimo iki gyvos galvos prievolinių teisiųjų santykių, iki 2000 m. [CK](#) įsigaliojimo galiojusias įstatymų normas, pirmiausia pirmiau aptartas 1964 m. [CK](#) ir 1982 m. Butų kodekso normas.
41. Byloje nustatyta, kad 1996 m. gruodžio 10 d. susitarimu tuometė buto savininkė A. B. išnuomojo butą savo dukterėčiai ieškovei I. Z. su mažamete dukterimi K. Z. subnuomininko arba laikinojo gyventojų teisėmis ir sutiko ją įregistruoti bute. Pirmosios instancijos teismo nustatytos aplinkybės dėl ieškovo naudojimosi ginčo butu, dėl ieškovės ir jos tetos valios sudarant susitarimą, sudarė teismui pagrindą konstatuoti, kad šalys susitarė dėl buto naudojimosi iki gyvos galvos.
42. Susitarimas dėl buto naudojimosi iki gyvos galvos buvo vykdomas nepertraukiamai ilgą laiką, tik praėjus vieneriems metams po tuometės buto savininkės mirties jos turto paveldėtoja atsakovė K. Z. 2019 m. balandžio 16 d. pareikalavo, kad iš paveldėto buto ieškovė (jos motina) išsikeltų. Ieškovė pateikė 2019 m. gegužės 9 d. ieškinį dėl naudojimosi butu iki gyvos galvos (uzufruktos) nustatymo. Buto pirkimo–pardavimo sutartis, pagal kurią atsakovė K. Z. pardavė butą savo tėvui atsakovui A. Z., sudaryta 2019 m. gegužės 27 d., t. y. sudaryta jau po to, kai ieškovė pareiškė ieškinį. Byloje nustatyta, kad vėlesniais buto savininkais tapusiems atsakovams visada buvo žinomas šis nekilnojamojo turto suvaržymų atsiradimo pagrindas, aplinkybės ir realus suvaržymų įgyvendinimas – ieškovės ilgalaikis ir nepertraukiamas gyvenimas bute. Atsakovams negalėjo būti nežinomos aplinkybės apie ieškovės tetos ieškovei suteiktą gyventi ii gyvos galvos butą, apie tai, kad šis susitarimas buvo vykdomas dešimtmečius, nes abu atsakovai ir ieškovė buvo artimieji gimnainčiai (ieškovė – buvusi atsakovo sutuoktinė ir jūdviejų dukters (atsakovės) motina), o ieškovė bute visą laiką gyveno su savo dukterimi atsakove K. Z., taigi šiai buvo visą laiką žinoma apie motinos ilgalaikį naudojimąsi butu. Atsakovas A. Z. pirkė butą iš K. Z. jau po to, kai ieškovė kreipėsi į teismą su reikalavimu nustatyti teisę iki gyvos galvos naudotis butu, taigi ir atsakovas prieš įgydamas butą buvo informuotas apie susitarimo pagrindą ilgalaikį tęstinį ieškovės naudojimąsi butu. Žinodamas apie tokį teisių į butą suvaržymą atsakovas vis tiek įgijo butą nuosavybėn.
43. Byloje taip pat nustatyta, kad ieškovė, 1996 m. gruodžio 10 d. sudariusi susitarimą su tuomete savininke dėl naudojimosi butu, tą pačią dieną deklaravo gyvenamąją vietą buto adresu. Jame ji gyvena nepertraukiamai, dirba nuo 2007 m. toje pačioje darbovietėje savo

gyvenamojoje vietovėje, tai rodo ieškovės prisirišimą prie gyvenamosios aplinkos. 2008 m. ieškovė pripažinta neigali, jai nustatytas 45 proc. neįgalumas. Pateikusi ieškinį, ieškovė pateikė duomenis apie 2018 m. gautas pajamas: uždirbamą MMA dydžio, tuo metu 400 Eur, darbo užmokesį ir 119 Eur netekto darbingumo pensiją kas mėnesį. Ieškovei liko keturiolika metų iki teisės gauti valstybinio socialinio draudimo senatvės pensiją. Byloje pateikti duomenys, kad ieškovė neturi kito būsto. Nors ieškovės amžius yra darbingas, bet pagal gaunamas pajamas, sveikatos būklę, netekto darbingumo dalį jai būtų sudėtinga įgyti arba išsinuomoti kitą būstą.

44. Išdėstytos aplinkybės teikia pagrindą konstatuoti susiklosčiusią socialiai jautrią bylos šalių konfliktinę situaciją, kai ieškovė ilgą laiką gyvena bute turėdama tam teisėtą pagrindą – rašytinį susitarimą su savo teta (tuomete buto savininke); ieškovė užaugino bute dukterį (atsakovę) iki jos pilnametystės (tuomet atsakovė išvyko studijuoti į sostinę). Susiklostė ir buvo vykdomi daugelį metų naudojimosi butu santykiai. Pirmiau nurodyta, kad šeimos nariai ilgą laiką žinojo ir toleravo ieškovės tęstinį naudojimąsi butu. Tai, kad jaunesnės kartos šeimos narys, paveldėjęs butą iš ieškovės tetos (atsakovės, o vėliau naujasis savininkas atsakovas), ėmė nepripažinti ilgalaikių ieškovės naudojimosi butu santykių, nepaneigia paties susitarimo, būtent suteikuso ieškovei teisę iki gyvos galvos naudotis butu, sudarymo, vykdymo faktų ir susitarimo teisinės reikšmės. Susitarimo sudarymas ir jo tęstinis vykdymas daugelį metų patvirtina faktinius tęstinius buto naudojimosi iki gyvos galvos santykius, juos pirmosios instancijos teismas pagrįstai kvalifikavo pagal 1964 m. su vėlesniais pakeitimais ir papildymais [CK](#) kaip sukuriančius užufrukto santykius ir tuo pagrindu teismas pripažino ieškovei užufruktą iki gyvos galvos naudotis butu.
45. Byloje nustatytų aplinkybių visuma, artimų šeimos narių konfliktinė situacija neleidžia teismui spręsti ginčo kitaip, neužtikrinant ieškovės teisių, jos teisėtų interesų ar juos ignoruojant, nes kitoks ginčo išsprendimas būtų nesuderinamas su 2000 m. [CK](#) 1.5 straipsnyje įtvirtintais sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principais. Įgyvendindami savo teises bei vykdydami pareigas, asmenys turi laikytis įstatymų, gerbti bendro gyvenimo taisykles ir geros moralės principus (2000 m. [CK](#) 1.137 straipsnio 2 dalis). Vaikai turi gerbti tėvus ir tinkamai atlikti savo pareigas (2000 m. [CK](#) 3.162 straipsnis). Nurodytos principinės nuostatos lemia ir atsakovų moralinę bei teisinę pareigą netrukdyti ieškovei kaip šeimos narei ir motinai įgyvendinti jos įgytas teises pagal susitarimą naudotis butu iki gyvos galvos.
46. Pripažinęs ieškovės teisę gyventi iki gyvos galvos bute (uzufruktą), pirmosios instancijos teismas pagrįstai netenkino atsakovo priešiškinio iškeldinti ieškovę iš buto. Todėl apeliacinės instancijos teismo sprendimas panaikintinas ir paliktinas galioti pirmosios instancijos teismo sprendimas ([CPK 359 straipsnio](#) 1 dalies 3 punktas).

Dėl bylinėjimosi išlaidų

47. Šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, jos turėtas bylinėjimosi išlaidas teismas priteisia iš antrosios šalies, nors ši ir būtų atleista nuo bylinėjimosi išlaidų mokėjimo į valstybės biudžetą ([CPK 93 straipsnio](#) 1 dalis). Šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, teismas priteisia iš antrosios šalies išlaidas už advokato ar advokato padėjėjo, dalyvavusių nagrinėjant bylą, pagalbą, taip pat už pagalbą rengiant procesinius dokumentus ir teikiant konsultacijas. Dėl šių išlaidų priteisimo šalis teismui raštu pateikia prašymą su išlaidų apskaičiavimu ir pagrindimu. Šios išlaidos negali būti priteisiamos, jeigu prašymas dėl jų priteisimo ir išlaidų dydį patvirtinantys įrodymai nepateikti iki bylos išnagrinėjimo iš esmės pabaigos ([CPK](#) 98 straipsnio 1 dalis).
48. Ieškovė sumokėjo 75 Eur žyminio mokesčio ir 3000 Eur už advokatui už kasacinio skundo parengimą, išlaidų dydį patvirtina pridėtos sąskaitos ir mokėjimo dokumentai. Ieškovė prašo priteisti iš atsakovų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Prašomas priteisti išlaidų atlyginimas nevirsija Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. 1R-85 ir Lietuvos advokatų tarybos 2004 m. kovo 26 d. nutarimu patvirtintų Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą pagalbą maksimalaus dydžio 8.13 punkte nurodyto rekomenduojamo priteisti užmokesčio dydžio. Todėl, tenkinus kasacinį skundą, ieškovei priteistina iš atsakovų lygiomis dalimis iš viso 3075 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo, t. y. iš kiekvieno atsakovo po 1537,50 Eur.
49. Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 10 d. pažymą apie išlaidas, susijusias su procesinių dokumentų įteikimu, šioje byloje kasaciniame teisme patirta 5,52 Eur tokio pobūdžio bylinėjimosi išlaidų. Pagal bendrąją taisyklę jų atlyginimas valstybei turėtų būti priteisiamas iš atsakovų lygiomis dalimis ([CPK 79 straipsnis](#), 88 straipsnio 1 dalies 3 punktas, 92 straipsnis, 96 straipsnio 1 dalis). [CPK 96 straipsnio](#) 6 dalyje nustatyta, kad jeigu iš šalies pagal šį straipsnį į valstybės biudžetą išieškotina bendra suma yra mažesnė už teisingumo ministro kartu su finansų ministru nustatytą minimalią valstybei priteistiną bylinėjimosi išlaidų sumą, teismas tokios sumos nepriteisia ir ji nėra išieškoma. Pagal Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos finansų ministro 2011 m. lapkričio 7 d. įsakymą Nr. 1R-261/1K-355 „Dėl minimalios valstybei priteistinos bylinėjimosi išlaidų sumos nustatymo“ minimali valstybei priteistina bylinėjimosi išlaidų suma yra 5 Eur. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu, jas padalijant lygiomis dalimis atsakovams, kiekvienam iš jų tenkanti dalis nesiekia 5 Eur. Todėl procesinių dokumentų įteikimo išlaidų atlyginimas nepriteistinas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 3 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

nutaria:

Panaikinti Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. vasario 11 d. sprendimą ir palikti galioti Klaipėdos apylinkės teismo 2020 m. spalio 14 d. sprendimą.

Priteisti ieškovei I. U. iš atsakovų K. Z. ir A. Z. iš kiekvieno po 1537,50 Eur (vieną tūkstantį penkis šimtus trisdešimt septynis Eur 50 ct) bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai

Danguolė Bublienė

Andžej Maciejevski

Gediminas Sagatys